

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Instrvctio R. P. Bartholomæi Riccii Societatis Iesv
Theologi De Modo Recte Meditandi De Rebus Divinis**

Ricci, Bartolomeo

Mogvntiæ, 1605

Tractatus IV. De modo Examinandi conscientiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59608](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59608)

TRACTATUS IIII.
DE MODO EXAMI-
NANDI CONSCIEN-
tiam,

De Examinis Conscientiæ utilitate.

C A P. I.

QUAMVIS per multa & varia capita potuissem explicare laudes huius nobilissimi exercitii de examinanda conscientia, tamen non sum facturus, quia existimo, me ut in tractatu de Meditatione, sermonem habere cum iis, qui magno desiderio tenentur vitæ piæ sanctæq; insituentæ. Satis ergo erit de multis duas tantum exponere huius examinis utilitates; easque cum materia Meditationum admodum conuenientes, nam altera directè seruit meditationi, altera indirectè, quia remouet magnum quoddam impedimentum.

PRIMA utilitas est, quod conciliet nobis muni-

MEDITANDI PARS III. 501

bis munditiem cordis, cui à Deo apud S. Matthæum, promissa est Dei visio. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Quæ visio à facie ad faciem est reseruata in alterâ vitam. teste S. Paulo, dicente in prior epistola ad Corinthios. *Tunc cognoscam, 1. Cor. 13. sicut & cognitus sum.* Modum autem cognitionis paulo ante declararat, dicendo. *Facie ad faciem.* Est quidem hæc cognitio concessa quoq; in hac vita, sed satis imperfecta, ut ibidem affirmat Apostolus. *Nunc cognosco ex parte. Et. Videmus nunc per speculum in enigmate.* Hoc speculum autem esse creaturas declarauit initio epist. ad Romanos, dum ait. *Inuisibilia ipsius à creatura mundi Rom. 1. per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas.* Qua sententia vides Apostolum declarasse, quod ex notitia harum rerum inferiorum, quam diximus meditationis beneficio obtineri, ascendamus ad notitiam Dei, rerumque coelestium.

UT autem intelligamus, qua ratione Examen consciëntiæ hunc effectum gignat, sciendum est, peccata venialia, si multa sint, ac fiant maxime cum quadam voluptate animi, eum effectum gignere in anima, quæ multa vela licet subtilia, in oculo cog-
 li 3 poteo.

poreo Sicut enim vno eorum oculis imposito, oculi minus vident, & multo minus, si duo, tria, quatuor ordine imponantur, sic quo pluribus venialibus noxis anima inquinatur, hoc minus ad contemplandum valet. Loquor de venialibus tantum (nam lethalia prorsus excæcant.) Exemplo sit halitus humanus, qui licet tenuissimus sit, tamen ita obnubilat ocularia, vt nihil per ea videre possis. Itaque quemadmodum is, qui habet oculos velis obductos, ea remouere debet, si velit effigiem elegantem artificiosè & subtiliter pictam intueri: ita si nos velimus Dei mirabilia perspicere in creaturis, operam dare debemus, vt peccatorum venalium nubè ab anima remoueamus. Huc videtur spectasse Dauid, cum diceret in psalmis. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Hæc leuia peccata videtur & Dominus designasse, per squamas oculis D. Pauli, quando de cælo conuersus est, impositas, quibus dilapsis mox visum recepit.

Mal. 118.

Act. 9.

AD HÆC sciendum est in oculis animæ perinde generari vela, ac pellicula quædam subinde gignitur supra oculos corporis, quæ prohibeat visum. Nam sicut hæc producitur ex humore initio subtili & cla-

ro, postea autem calore naturali augetur & condensatur, vt tandem ex pellucida fiat opaca, sic peccati venialis velum initio exiguum est & leue, sed postea per concupiscentiæ calorem, aliasque circumstantias & adiuncta valde augetur: sic vt paulatim ad eum peccatoris statum, non animaduertens, perueniat, de quo vaticinatus est Iob, dicens. *Qua nolebat tangere anima mea, nunc pro angustia cibi mei sunt.* Et idem fatetur S Augustinus in libris Confessionum, dum ait. *Quoties narrantes inania, primo quasi toleramus, ne offendamus infirmos, deinde paulatim libenter aduertimus.*

Iob. 6.

Aug. 10.

confess. 6.

35.

Denique sicut peritus medicus, qui non potest impedire dicti humoris defluxum in oculum, id laborat vnicè, vt congruentibus antidotis quamprimum eum tollat antequam condensetur, sic nobis faciendū est in presenti negotio animæ. Faciemus autē officio nostro satis, si ad auditotū sacræ Confessionis defugiamus. Verum sicut idē Medicus conatur humorem totū in vnā oculi partē attrahere, vt eo facilius purgatio remedio illi extrahat: sic huius examinis beneficio, quasi scopis omnes peccatorū sordes in vnū locū colliguntur, cōueniēter illi dicto

Psal. 76. Psalmi Scopebam Spiritum meum. Nec volo desperare eum, qui ob nimiam antea vitæ licentiam iam oculis animæ velum obduxit. Nam sicut caliginē oculorum corporalium laboranti medici possunt succurrere restituendo lucem, sic poterit & iste sperare, eoq; confidentius, quo peritorem habet medicum, nempe Deum: ad quem recurrebat David, cum diceret *Revela oculos meos.* &c. Quanquam negandum non est opus esse labore & sudore, sicut & in pellicula oculis corporalibus detrahenda.

RESTAT nunc ut ad alteram utilitatem transeamus, quæ erat, quod Examinis conscientia beneficio ingēs quoddam impedimentum rectè meditari volenti tollatur, nempe aculeorum & scrupulorum animi, qui summam molestiam afferre solent in rerum diuinarum consideratione: sicut enim in lecto spinis repleto collocatus quiescere non potest, sed nunc in hanc, nunc in illam se volutat partem, sic qui scrupulis conscientia angitur, ab vna consideratione in aliam misere depellitur. At Spiritus deuotionis locum pacificum tanquam proprium sibi vendicat. *Et factus est,* inquit propheta David, *in pace locus eius.* vnde & sponsa huius conditionis memor. inuitat
Sponsum

Psal. 73.

sponsum suum his verbis. *Ecce tu noster sponsus Cant. x.*
du. Dico itaq; vnumquemq; nostrum, vbi
 examina conscientiae fecerit secundū mo-
 dum iam subiiciendum, contētum esse de-
 bere confessionibus sacramentalibus iuxta
 ea institutis: nam cum omnem diligentiam
 moralem adhibuerit, fas non est, vt agitari
 se sinat importunis suspicionibus, num re-
 ctè confessus sit, an memoria aliqua exci-
 derint, num expresserit omnes circumstan-
 tias, & similia.

Ex quoniam commodissima examinan-
 dae conscientiae ratio est, quam B. P. Igna-
 tius praescribit in Exercit. spirit. libro quinq;
 nimirum punctis comprehensa, totum tra-
 ctatum in his exponendis consumam.

PUNCTVM I.

*Gratias agere Domino Deo, pro beneficiis
 tam generatim, quam speciatim
 maxime eo ipso die acceptis.*

C A P. II.

HOc primum punctum, sicut & secun-
 dum sunt quasi praeludia vel introdu-
 ctiones ad Examen, & convenientissime
 praemittuntur vt in demonstrabo. Num
 si s quod

quod ad primum attinet: gratias esse Deo agendas pro beneficiis, non modo ratio dicitur, & inducit virtus ipsa, quæ dicitur Gratia, vel gratitudo; sed etiam suadet ingens eius utilitas, quia dum gratias Deo agimus nouis mox ab eo ornatur beneficiis. Vnde David sic loquebatur *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Et respondet. *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Si ergo ingrati simus, non est quod alia beneficia speremus. Nam vt recte affirmat S. Bernardus, ingratitude exsiccat misericordie diuinæ fontem. Cum enim in vita spirituali prorsus pendeamus ex donorum celestium influxu, & plus quam in corporali ex aeris respiratione, nullo modo committendum est, vt gratias agere negligamus diuinæ maiestati, quippe à qua omnia bona dimanant. *Omne datum optimum inquit B. Iacobus, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum.*

Iac. I.

VT vero, tu qui initium facere cepisti spiritualis vitæ, recte gratias agas, describam tibi nonnulla beneficia, pro vnoquoque ordine ex tribus ante nominatis. Primus ordo erat generalium beneficiorum in quo

quo

quo primum locum obtinet Creatio. Secundum redemptio, mediante sua passione & morte. tertiū iustificatio per sanctissima sacramēta, qui par est primo Sicut .n. virtute nostra non potuimus nos ex nihilo illo extrahere (vt sic loquar) sic nec possumus ex profundissima peccati abyſſo: ex qua tamen ille ſufficienter nos ſemel extraxit per paſſionē, & ſæpius efficaciter per participationem ſacramentorum. Imo docent ſancti iuſtificationis beneficium quodammodo maius eſſe illo Creationis eo quod in hoc nullo modo repugnare potuerimus, in illo autem ſæpe repugnemus. Vnde S. Stephanus Iudeis dicebat: *Vos ſemper Spiritui ſancto* *Act. 7.*
reſiſtiſtis. Et Chriſtus Dominus de iisdem *Mat. 23.*
Quoties volui cōgregare filios veſtros, ſicut gallina cōgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtiſtis?
 Quartum locum habet *Conſermatio*, tam in eſſe naturali per Creationem, quā ſpirituāli per regenerationem accepto.

SECUNDVS ordo eſt particularium beneficiorum, in quo primum poſſunt reddi gratiæ pro ſtatu in quo quiſque à Deo eſt collocatus, vt religioſus pro ſtatu religionis. Videmus enim huiuſmodi ſtatum à Deo paucis tantum cōcedi. *Non omnes,* inquit Chriſtus apud B. Matthæum, *capiunt* *Mat. 13.*
ſeruum

Verbum hoc sed quibus datum est à Patre meo.
 Similiter Ecclesiasticus pro statu cœlibatus. Et secularis, pro statu matrimonii, qui certè beneficium est, maxime si conferatur cum aliis statibus vitæ miserabilis: licet sit duobus prioribus inferior. Secundo possunt agi gratiæ pro integritate corporis, quandoquidem tot inveniuntur mutilati. Et si vnum aliquod tibi membrum desit, age gratias, quod non absint plura. Deinde pro sanitate mentis, cum tam multi sint vel stulti, vel furiosi, vel prorsus stupidi. Tertio, pro honore, cum multi viuant in perpetuo dedecore & infamia. Deniq; pro facultatibus quas possides quæ si exiguæ sint, cogita aliis esse tenuiores. Si vero totus sis mendicus, cogita tibi multos esse socios, & Christum te fuisse pauperiorem.

Tertius ordo erat beneficiorum, quæ quotidie recipimus. In quo gratiæ agi possunt, pro inspirationibus motibusq; diuinis in meditatione alioue exercitio deuotionis perceptis. Pro expugnata, vel exclusa aliqua graui tentatione, de lucro spirituali concionando, exhortando, vel colloquendo, apud proximos facto. Vnum autem hic mihi monendum occurrit memoria dignissimum, de illusionem & fraude, qua demon
 se in

se in angelum lucis transfigurans quosdam circumuenire solet, vt videlicet dum examen facturi sunt, nimis diu hæreant in hoc præludio, hoc est in expendenda beneficiorum magnitudine, copia & varietate, ac tandem tempus non suppetat pro examine faciendo, in quo tamen consistit tota huius exercitii substãtia, aut si suppetit, illud tam breue sit, vt cursim & perfunctoriè tantum perficiatur. Vnde deinde fit, quia defectus non satis accuratè sunt notati, & animaduersi, vt nulla seria emendatio sequatur sed in dies in eisdem relabantur. Quare satis foret, dicere. Domine ago tibi gratias pro omnibus beneficiis generalibus, quibus me affecisti, maxime si ita loquaris ex intimo corde & non tantum ore, nec texas longum eorum Catalogum more Iudæorum, quos apud Isaiam Dominus arguit, dicens. *Populus hic labiis me honorat, cor autem* Isa. 19. *eorum longè est à me.* Possent tamen quilibet agere gratias pro beneficiis aliquibus eius diei, si deuotio ad hoc stimularet.

Longas enim considerationes
de his instruere poteris in
Meditatione, vti alii
faciunt.

PVN.

510 INSTRVCT. DE MODO
PVNCTVM II.

*Postulare à Deo lumen & gratiam
ad cognoscenda fugiendaq;
peccata.*

PECCATVM simile est sepia, vel loligini,
sicut enim hi pisces, quando vident ap-
propinquare piscem grandiore, liquore
atro repente imbuunt aquas, ne videri,
ac proinde nec deuorari ab illo possint: sic
peccatum, simulatque perpetratum est,
animam quadam atra caligine inuoluit,
vt agnosci non possit. Vnde Dauid dice-
bat. *Delicta quis intelligit? q d. nemo.*
Quam doctrinam propheta tam consen-
taneam veritati putauit, vt subiiceret. *Et
ab occultis meis munda me.* Supponens mul-
ta occulta restare, quæ non obseruat, &
ideo rogabat, vt illa sibi condonarentur.
Immo id ita exploratum & certum est ma-
ximè apud incipientes, vt probare opus
non sit hoc esse credibile. Quilibet enim
re ipsa experitur difficultatem, vnde omnes
dicimus. Peccatorum affatim in me est, sed
non possum omnia cognoscere. Petitur er-
go lumen diuinum. Quemadmodum enim
face illata in cubiculum obscurum, omnia
que

Psal. 18.

MEDITANDI PARS II. 311

quæ in eo sunt se offerunt spectanda, sic quando lux cœlestis immissa est in animæ nostræ penetralia, conspicua redduntur. omnia eius mala. Quanquam verum est nos istam spirituales animæ visionem haud secus comparare quam naturalem corporis, quando quis interdum locum aliquem conclusum ingreditur. Etenim sicut in primo ingressu nihil videt, sed si non nihil hæreat, primum videt quæque grandiora, ut lectos, mesas, & inde minora, ut sedes, orbis, cultros, ac quo diutius hæserit plura etiam minima, sic quo crebrius usurpamus examen conscientia, & diutius in eo inchoato cunctamur, hoc plura peccata deprehendimus. Exemplum habemus B. Augustini qui huius examinis beneficio detexit etiam minutissima, ut in sequentibus capitibus apparebit. Nullus ergo, multo minus autem tyro, ad primum oculorum mentis coniectum dicere debet. Nihil video, ergo nihil est. Sicut enim ille si ad primum ingressum loci obscuri dixisset, nihil ibi esse, fuisset deceptus, sic nobis quoque usu venit cum nostra Conscientia.

Adiungitur deinde postulatio gratiæ ad fugienda peccata. Neque enim satis est
tantam

tantam habere notitiam peccatorum, imò
 etiam habere voluntatem non ea commit-
 tēdi, vt de se testatur Apostolus Paulus dum
 Rom. 7. ait. *Non quod volo bonū, hoc facio.* Sed neces-
 sarium est diuina gratia esse munitos, sine
 qua nihil possumus. *Sine me,* inquit Christus
 Ioa 15. apud B Ioannem, *nihil potestis facere.* Ex alia
 verò parte diuina gratia iam ornatus quis-
 que dicere potest cum eodem Paulo. *Omnia*
 Eph. 4. *possum in eo, qui me confortat.* Iam cum & S.
 Iacobus exhortetur nos, vt petamus, adiun-
 cta sponcione de obtinenda gratia. *Si quis,*
 Iac. 1. *inquiens, indiget sapientia, postulet à Deo, qui*
dat omnibus affluentier, restat vt confidenter
 id faciamus, vnde & idem subdit. *Postulet*
astem in fide, nihil hasitans in corde suo.

PUNCTVM III.

*Expendere, quemadmodum cogitatio-
 ne, locutione, opere & omissione
 peccatum sit.*

*De Distinctionibus iuuantibus ad Examen
 rectè faciendum.*

C A P. IV.

IMBECILLITAS visus nostri spiritualis
 ex vna parte, ex altera verò cordis nostri
 hebet.

hebetudo admodum difficile reddunt hoc
 exercitium. Verissimum siquidem est quod
 dicit Hieremias. *Pravum est cor hominis, & 1er. 17.*
inscrutabile, & quis cognoscat illud? Et quo-
 nam verissimum est id à Deo cognosci, vt
 ibidem subiicitur, *Ego Dominus scrutans cor,*
& probans renes, fit vt homo quoq; lumine
 illo diuino, supra nominato collustratus
 possit cognoscere, & declarare verum esse, *1. Cor. 2.*
 quod B. Paul^o in priore ad Corinthios epi-
 stola sic scribit. *Nemo scit, quid est in homi-*
ne, nisi spiritus hominis, qui est in eo. Hanc
 tamen difficultatem multum imminuere
 potest, ordinis & distinctionis obseruatio:
 hac enim & multa occulta patefacit, & iu-
 uat ad eadem inuenienda & intelligenda,
 sicut testatur humani corporis anatomia,
 & quotidie experimur, si enim v. c. nobis in
 viridi prato excidat paruula gemma, con-
 stat eam facilius reperiri, si herba vna ab a-
 lia separetur, quam si quis confusè tantum
 oculos in gramina coniiciat. Sed & si in pa-
 uimēto domestico excidat, facilius depre-
 henditur, si propius obtutum conuertamus
 ad varia loca, quam si confusè tantum to-
 tum pauimentum aspiciamus. Id forte præ-
 figurare voluit, docereq; Dominus illo mā-
 dato sue dato, de inueniendo autore furti
 K. k com-

commiffi in euerfione Iericho. *Accedetis,*
2of. 7. inquit Iofua, *mane finguli per tribum veftras,*
Et quamcumq; tribum fors inuenerit, accedet
per cognationes fuas, Et cognatio per domos,
domuq; per viros Quo ordine & diftinctio-
 ne, inquit textus, autor furti deprehensus
 eft, etiam fi in tanto exercitu vnicus tantum
 fuiffet.

Confirmat hanc doctrinam experientia
 naturalis de cubiculo obscuro, ficut enim
 qui illud ingreditur primo aditu hac illac-
 ue respiciens, nihil videt: fi autem in vnā
 eius partem oculos firmiter defigat, fenfim
 videt vel lectum, vel menfam aliquam: fic
 nos, dum ingredimur conscientie noſtræ
 recessus, fi mentē generatim ad multa con-
 uertamus, nihil admodū videbimus, fi au-
 tem definitē in caput vel membrum ali-
 quod ex iis quæ iam explicanda ſunt, eam
 dirigamus, facilius aliquem actum, vel la-
 pſum offendemus.

PRIMA ergo diftinctio ſit iam ante no-
 minata, cogitationum, verborum & ope-
 rum. Secūda verò erit, videre an aliquo tri-
 um horum capitum deliqueris contra De-
 um, teipſum & proximum? Tertia erit, dif-
 currere per horas, & occupationes illius
 diei, initio facto à matutina ſurrectione,
 expen-

expendereq; sitne illa lentè & cunctabundè, an celeriter & sedulo facta tum transire ad orationem, ad sacrum Missæ, ad studia vel labores. Quo enim distinctius procedetur, hoc citius faciliusq; errata cognoscuntur. Atq; hac diligentia efficitur, vt diutius hèreatur intra conscientie penetralia, ipsaque mora clarius etiam minuti quidam lapsus notentur. Sicut qui diutius moratur in tenebroso conclau prius notat conopæum lecti, tum aduertit esse rubeum, hinc sericum, denique ex panno damasceno, flosculis & foliis, aliisq; minutis rebus per-texto

Et quoniam vitia generatim sumpta, vastam quandam efficiunt syluam, ne quis in ea aberret, vel sine fructu eam circumear, gratum me facturum puto, si omnia reuocem ad quinq; capita, quasi ad quinq; obscuras cordis nostri cauernas. Quarum vnamquãlibet ingressi, si aliquantulū commorati fuerimus, seruata dicta distinctione & ordine, spes non dubia affulgebit quæcūque in iis fuerint, parua æquè ac magna cognoscendi. Sunt autem hæc capita curiositas, malignitas, otiositas, sensualitas & Vanitas. Quæ singula singulis exponam capitibus, cuiusmodi sint, & quomodo iis delinquamus.

Pro Epilogo verò huius capituli, monitum te volo, me nihil tractaturum, de natura peccatorum, hoc est, quando actio rationem peccati habeat, vel non, quando sit peccatum mortale, vel veniale, sed omnia remittam ad eruditum, prudentem & pium Confessarium, & idè quisq; debet confiteri, quod inuenerit, stabitq; in omnibus iudicio illius. Tu interim caue ne amor proprius te excæcet, inducatq; *ad excusandas excusationes in peccatis*, vti psalmista loquitur, sed omnia ipse expendas & examines cogitans te præ manibus habere inimicum tuum capitalem. Compositis itaque, vel à fronte, vel à tergo brachiis pro tua deuotione, atq; si ligata essent, imaginare te ceu captiuum produci ad seueri iudicis Christi tribunal, ibiq; quotquot crimina derexeris, esse tibi condonanda, & idcirco angelum custodem, quem ad dextram tibi assistere cogitabis, deprecabere, vt tibi omnia & singula suggerat. Contra vero non esse condonanda, quæ tua culpa non inueneris, & ideo imaginabere tibi assistere ad sinistram dæmonem laboratè ne illa diuulgentur, licet postea summo studio curaturus sis, vt à iudice puniantur, sicut per os Sophonię prophete comminatus est. *scri-
tabor*

Psal. 140.

Soph. c. I.

*labor Hierusalem in lucernis, id est, exami-
nabo te.*

De Curiositate.

C A P. V.

CURIOSITAS est, quando inordinato desiderio & studio rei alicuius notitia expetitur. Quod primo fit, quando debitæ circumstantiæ loci, temporis, personæ, quantitatis, &c. desiderantur. vt si quis studeat tempore sacrę Missę. Secundo, quando mala aliqua circumstantia intercurrit. vt si cui in studio scopus propositus est superādi alios, & gloriam aucupandi, vt fecerant, de quibus scribit S. Augustinus in libro de *Aug. 2.*
moribus Ecclesię. Sunt, inquit, qui desertis 21,
*Virtutibus, & nesciētes, quid sit Deus, & quā-
ta sit maiestas semper eodem modo manentis
natura magnum aliquid se agere putant, si
vniuersam istam corporis molem, quam mun-
dum nuncupamus, curiosissimè intensissimèq;
perquirant. Vnde etiam tanta superbia gignit-
tur, vt in ipso celo, de quo disputant, sibi met
habitare videantur. Eodem modo delin-
quitur, quando studium refertur ad rem a-
liquam quæ sine peccato non potest exer-
ceri, vt ad beneficia, quibus corporis, &*

Kk ; ani-

animarum salus è medio tollitur: Item ad discenda amphibologica dicta, quibus homines decipiantur, vt fecere quos arguit *Ier. 9.* Ieremias propheta dicens. *Docuerunt linguam suam loqui mendacium: Et iniquè agerent. laborauerunt.* Tertio, quando studia, ad quæ ex obligatione quis tenetur, commutatur cum inutilibus, & officio ac statui non congruentibus. vt si scholaris occupet se legendis rebus militaribus, vel tradat se aucupio & piscationi. Cum quo conuenit, quod S. Hieronymus scribit ad Damasum Papam de filio prodigo, *Sacerdotes dimissis Euangelis & prophetis Videmus comedias legere, & amatoria Bucolicorum Versu canere.* Quarto quando res bonæ quidem ediscuntur, sed à quibus nō licet, vt à demonibus, energumenis, magis, sagis, incantatoribus, alijsq; id genus vel quando quis optat per somnia cognoscere futura, vel res alterius vitæ, vt in quo statu sit talis vel talis anima Quam curiositatem B. Augustinus in libro de vera religione tribuit priscis philosophis, dicens *Nescio, an philosophi impeditur à fide vitio curiositatis in percontandis demonibus.* Quinto, quando rerum creaturarum notitia non refertur ad cognitionem Dei creatoris, aut in ea intentione *quis*

quispiam sibi complaceret. In *consideratione*, inquit ibidem B. Augustinus, *creaturarum non est vana & peritura curiositas exercenda: sed gradus ad immortalia & semper manentia faciendus*. Sexto, quādo quis sublimiora scrutari conatur, quam ingenii captus ferat. vt si muliercula, vel rusticus vellet rimari S. Trinitatis mysteria, conicerent enim se in periculū hereseos. Vnde Ecclesiasticus. *Altiora te, inquit, ne qua seruis, & fortiora te ne secutus fueris, & in pluribus operibus tuis ne fueris curiosus. Multos enim supplantauit suspicio eorum, & in Vanitate detinuit sensus eorum*. Quicquid hactenus dictum est, vt vides, pertinet directe ad primam cognitionem, quam ex rebus haurit Intellectus. quamuis secundum proportionem possit etiam intelligi illa, quā homo conatur recuperare beneficio Memoriae, vel Phantasiae. Restat nunc, vt exponamus curiositatem, quæ potest esse in cognitione sensuum.

Dico itaque hominem à Deo instructum sensibus. Primò, vt illi seruiant ad tolerandam vitam, & comparandam vitæ necessaria, vt victum, vestitum, &c. deinde ad cauenda noxia, vt lapsus, verbera, & similia. Secundo, vt operam suam præbeant cogni-

ioni intellectus. Nihil enim penetrare potest ad arcem intellectus, quod non prius subierit portas sensuum. Tertio, ut quilibet exerceat naturalem sibi actionem, ut oculi visionem, aures auditionem, & sic de ceteris. Quoties ergo alio modo operantur, curiositatis vitium incurrunt. Idque fieri potest primo, si occupent se in rebus inutilibus. Secundo, si à rebus bonis animum distrahant, quemadmodum fatetur sibi accidisse

Aug. c.
15.

B. August. lib. 10. Confessionum. *Canem currentem, inquit, post leporem iam non specto, cum in circo sit. At verò in agro, si casu trans eam auertit me fortassis ab aliqua cogitatione magna, atque ad se conuertit illa venatio.* Tertio, quando actionem suam dirigunt ad aliquod malum, ut visus ad concupiscendum.

Mat. 5.

Qui viderit mulierem, inquit Christus, ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Quarto, quando alieni mores obseruantur, & facta. Vnde Salomon. *Ne insidieris, ait, & quaras iniquitatem in domo iusti. neque hastes requiem eius.* Excipe, quando illa obseruatio fit ad corrigendos malos.

Prou. 24.

quo sensu omnes superiores tenentur obseruare suos subditos, vel alios sibi commissos. Vel quando fit ad capiendam inde edificationem. Quo sensu dixit Apostolus

1. Cor. 10.

Consi-

Consi-

Considerantes vos invicem in promotionem caritatis, & bonorum operum.

VBI notandum est, in quolibet trium casuum, quibus licite exercemus sensus, posse interuenire vitium curiositatis, si absit aliqua circumstantia. Exempli causa, si sacerdos assistens altari coniceret oculos in crucifixum, ad ediscendum aliquem gestum vel ex voluptate attenderet ad concentum Musicum. Deinde noris curiositatem posse cadere in omnes sensus; quia per quemlibet sensum venimus in notitiã propriorum obiectorum. Itaq; contingere potest, vt vno actu duo committantur peccata, speciatim in Tactu & gustu. Nam si quis accensus desiderio probãdi saporem pomi alicuius comederet die ieiunii, delinqueret tum gula violando Ecclesiasticum præceptum, tum curiositate, quod tempore vetito notitiam illam capere voluerit. Et nota hoc differre gulosum à curioso, quod ille se oblectet in vfu & esu pomi, hic verò in notitia saporis pomi acquisita. Immodò, vt Augustinus obseruauit in libris Cõfessionum.

Ex hoc euidentius dignoscitur, quid Voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus, quod

Voluptas pulchra, suauis, canora, sapida, leuis sectatur: curiositas autem hinc con-

Kk 5 traria

*Lib. 10.
o. 35.*

traria, tentandi causa, non ad subeundam molestiam, sed experiendi, noscendiq; libidinem. Itaque poteris & tu circa vnumquemque sensum explorare, quid per curiositatem, quid per voluptatem deliqueris.

22. 9.

162. 4. 2.

AD hanc curiositatē, inquit S. Thomas, pertinet itio ad turpiū comcediarum, vel militarium digladiationum spectacula, & aliaque huiusmodi, producitque testimonium Chrysofomi homilia 6. in Mattheum dicentis, *adulteros inuerecundos constituunt tales inspectiones.* Itaque etiam si quis non sentiat se commoueri à materia representata, sed tantum à representatione, non est immunis à noxa, quia materia illa naturaliter oblectat. Et idē, inquit, reprehensione digni sunt imprimis viri graues, vt Prælati, Clerici, religiosi, & alii similes, si talibus spectaculis intersint. Et addit, si quis vel fortuito, vel coactus eo peruenisset, debere eum claudere oculos, & circumstantes commonefacere. Quamquam & ille periculo curiositatis expositus maneret,

6. Confes.
c. 8.

vt accidit Alipio, de quo sic Augustinus. *Quodam pugna casu cum clamor iugens populi vehementer Alipium pulsasset, curiositate victus aperuit oculos.*

De

De Sensualitate.

CAP. VI.

Hoc caput diuidetur in duas partes. In
 priore agemus de sensualitate gustus,
 quæ vitio gulæ committitur. In posteriore
 de sensualitate Tactus. Quod ad priorem
 attinet. S. Thomas modos peccandi gula
 ad quinque capita reuocat, hoc versu com-
 prehensos,

*Quid, quales, quomodo, quando, quantum-
 que ciborum*

Consumas.

Sed antequam ad declarationem acceda-
 mus pro fundamento totius discursus sup-
 ponere debemus, Dominum Deum cibum
 & potum homini concessisse, vt vitam sus-
 tentaret: sicut enim si lampadem accensam
 retinere velimus, opus est, affundere ole-
 um, vt flammæ, quæ continuo consumit
 humorem, non desit fomentum. sic vt ho-
 mo maneat in viuis, opus est, vt quotidie
 illi cibus potusque porrigatur, quo hu-
 midum radicale quod calore naturali
 indies consumitur, restituitur. Vnde
 Aristoteles mortem definit *esse extin-*
ctionem caloris in humido. Qua ra-
 tione & lampadem mortuam dicere
 possu-

possumus, quando ob defectum olei flamma extincta est. Veniendo igitur ad rem, dico, etiamsi homo à natura impellatur ad sumendum cibum & potum, tamen quoniam ratione præditus est, modum in sumendo tenere debet, quem illa præscripserit. Peccabit autem, quoties modum illum fuerit præuaricatus. Incipiã à prima conditione id demonstrare, quæ in versu est QVI.

QVI significat, quis cibus vel potus, si spectetur natura, sumatur. In hoc autem peccari potest, quando v. c. à paupere vel medico sumeretur cibus vel potus eius statui minimè congruens, vt phasianus, vel eapo. Secundo, si sumatur cibus vetitus, vt carnes tempore quadragesimæ. De vtroq; arguit B. Bernardus fratres de monte Dei, quoad potum vini, tum quod regula præscribat potum aquæ, tum quod pretiosiora vina, & quidem pura, sine vlla aquæ mixtione biberent. Ad primum caput reuocari potest, si quis in mensa statim iniiciat manus in fercula præstantiora iis, quæ ante se habet, vel si quis viliores, crassioresq; cibos repudiet.

QVOMODO, id est, an æquo auidius cibus sumatur. Quod sequentibus signis cognosci potest. Primò si nimis festinanter
ori

ori ingeratur, & vix masticatus deglutia-
 tur. Secūdo, si frustra nimis magna, vt buc-
 cæ ambæ inflentur, & vix respirationi sit lo-
 cus. Tertio, si capite nimium in partem in-
 flexo de quo dici verè potest. *Animus in pa-
 rtis est.* Quarto, si nimis cito cibi diffri-
 ngantur, vt parcatur tempori Idem de potu
 dici potest, in quo sumendo delinquitur, si
 quis labra, instar equi, in schyphum im-
 mergat, & cum sonitu hauriat. vel contra, si
 quis cunctabundè quasi pitisset, quo ma-
 iorem capiat voluptatem, quem modum
 S. Bonaventura in hominibus spiritualibus
 vehementer improbat. Vbi nota etiam vi-
 liores cibos nimia auiditate posse sumi, vt
 fecit Esau cum sua lenticula: & obseruauit
 B. Augustinus Christum Dominum in de- *Gen. 25.*
 serto fuisse tentatum pane, non aliis eduliis *Mat. 4.*
 pretiosis, & Dauid putauit se non fore ex- *2. Reg.*
 perrem culpe, si biberet aquam ex cisterna *23.*
 Bethleemica allaram.

QVALES, id est, qua ratione conditi.
 Delinqui enim potest, si etiam viles cibi &
 crassi nimis pretiosis, minusq; vsitatis con-
 dimentis parètur, aut si in parandis, nimis
 multum temporis & laboris impendatur.
 In qua re etiam supra mensam peccatur, vt
 si quis ex variis ferculis aliquantulum deli-
 ber,

bet, tantum ad oblectandum palatum: & si quis oliuam vel fœniculum aute potum mandat, vt voluptas maior ex hauſtu vini percipiatur. Nec tamen ideo communia & vſitata ciborum condimenta damnamus, vt quod acetum vel ſynapi, quibuſdam ferculis adhibeantur, ne ſint inſipida. De quo vitio S. Bernardus etiam reprehendit iam dictos fratres, quia melle vina condiebant, vt eſſent ſuauiora, & guſtari gratiora; nec non variis aromatis, vt etiam afficerent odoratum.

QVANDO, designat tempus comedendi. Nam cibum nimis mane ſumptum ſapiens etiam reprehendit in Principibus.

Ecl. 10. Va terra, cuius rex puer eſt, & cuius Principes mane comedunt. S. Paulus quoq; arguit

2. Cor. 11. Corinthios de tempore cœnæ. Vnusquique inquit, cœnam ſuam præſumit ad manducandum. Secundariò etiam culpa non caret, qui ſæpius in die citra neceſſitatem comedit, vel ex praua conſuetudine, vel ex ingluvie, niſi legitima cauſa excuſet, qualis eſſe poteſt ſecundum S. Thomam, ciuilitas, ſi quis à graui perſona inuitaretur. Ratio huius eſt, quia non cõuenit nouum cibum ingerere, cum prior nondum eſt digeſtus: tunc enim frigefcit ſtomachus, & digeſtio impe-

impeditur; unde sequuntur cruditates & morbi. Idem de potu dicendum, de quo Medici proferunt exemplum olæ bullientis, in quam si frigida aqua infundatur caro nigrescit, & insipida crudiorue efficitur.

QUANTVM, id est, quantum cibi, potusue sumendum sit. De quo respondeo primo, non posse omnibus eandem quantitatem præferibi. Sicut enim lampadi, quæ crassius habet ellychniū, opus est infundere plus olei, sic homines, in quibus abundat calor naturalis, opus habent copiosiore cibo. Eadem de causa potest aliquando quis plus cibi sumere, vel quia diurno labore corpus exercuit, vel quia pridie ieiunavit. Ob has causas difficile est nō transgredi debitam mensuram, vt confitetur B. Augustinus in libro 10. Confessionum c. 31. his verbis. *Et quis est Domine, qui nō rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis? Qui quis est, magnus est ego autem non sum, quia homo peccator sum.* In qua sententia consideratione dignū mihi videtur verbū *aliquantulum* videtur. n. exigui quoq; excessus rationem habuisse. Deinde subiungit. *sed dū ad quietē facietatis ex indigentia molestia trāseo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentia ipse. n. transitus voluptas est: Nō est alius,*
qua

qua transeat, quam quo transire cogit ne-
 cessitas. Deinde aperit fraudes. Et cum salus
 sit causa edendi & bibendi, adiungit sese tan-
 quam pedisse qua periculosa voluptas, & ple-
 rumq; prave conatur, & eius causa, quod sa-
 luti causa me facere, vel dico, vel volo. Et dif-
 erimen ostendit inter sanitatem & sensua-
 litatem, dicens. Nec idem modus & tris q; est.
 nam quod saluti satis est, delectationi parum
 est, & saepe incertum fit, & trum adhuc neces-
 saria corporis cura subsidii petat, an volupta-
 ria cupiditatis fallacia ministerium suppetat.
 Exclamat deinde contra animam, quod de
 tali incertitudine gaudeat. Ad hoc incertum
 hilarescit infelix anima, & in eo praparat ex-
 cusationis patrociniū, gaudens non appare-
 re, quid satis sit moderationi & aletudine, &
 obtentu salutis obumbret negotium volupta-
 ris. Ac vt ne cogites hoc negotiū esse pueri-
 le, virisque grauibus indignum, audi quid
 subiungat. In his ergo tentationibus possum
 certo quotidie aduersus concupiscētiam man-
 ducandi & bibendi. Vbi notādum puto vo-
 culam, QUOTIDIE, quia vt quotidie man-
 ducabat, ita quotidie certabat. Addit & qui-
 bus armis certauerit, a Deo acceptis, dicens.
 Hoc me docuisti, vt quemadmodū medicamē-
 ta, sic alimenta sumpturus accedam. Quo-
 rum

ram verborum mihi videtur geminus esse sensus, conueniens extremis, quibus potest in quantitate peccari, hoc est, vel in quantitate ciborum, vel quantitate delectationis. Sicut enim medicinæ ad certam & definitam sumuntur mensuram, sic potus & cibus: & sicut in illis non queruntur delicati sapes, sic nec in istis immoderata lautities. Dico lautos sapes non requirēdos, quia non delinquimus sentiendo aliquem saporem gratū in cibo & potu, (Deus enim ideo illis indidit saporem, vt appeterentur) sed tantum quando aut nimium sapes persequimur, aut cōtristamur facile, si præstantes sapes absint. Quod edisces, si animi tui motus obserues, sicut & quantitatem cibi potusue sufficientem facile notabis addendo, vel diminuendo, si obserues, vt affectus sis in corpore sub tempus cœnæ: multò autem magis, si auxilium diuinum implores, vti fecit S. Augustinus, & Patris spiritualis consilium non negligas, qui tibi & alia monita hic suggerere poterit in rem præsentem; quæ ego, ne nimis minuta persequi videar, aut fastidiosus sim, prætermitto.

VENIO ad alteram capitis partem, hoc est, ad voluptatem Tactus, de qua tamen

L I   directè

Cap. 21.

directè agere non statui, quia etsi periculo-
sior & perniciosior sit voluptate gustus, ta-
men quia quisque, qui non est omnino il-
lius laqueis constrictus, sponte eam dete-
statur & horret, tantum hic indicabo signa
quædam, à S. Bonaventura, in tractatu de
puritate conscientia commemorata, vt of-
fendat hunc amorem illius generis esse,
quo affici possumus erga quamcumq; per-
sonam, etiam religiosam. Primum est, tene-
ri desiderio illam videndi, alloquendi, &
cum ea conuersandi, & idcirco crebro co-
gitare de illa, idq; tēpore importuno, ma-
ximè orationis & meditationis. Alterum
est, gaudere quando id contingit, vel con-
tristari si contrarium eueniat, vt si vtatur
cōsuetudine aliorum. Tertium mittere ad
eam litteras, munera, nuncios frequentes,
& salutationes. Quartum, eius sæpe recor-
dari, de ea loqui, & in phantasia eius specie,
gestus aliaq; reuoluere.

Vbi notandum multa ex dictis pateface-
re, quando in amore est excessus, etsi finis
& scopus sit bonus, vt fit in religiosis, qui
post amplexatum Christi consilium de de-
serendo patre, matre, &c. tamen inordina-
to amore parentes, fratres, & sorores prose-
quuntur, cum nulla vel animi, vel corporis
ipiorum necessitas vrget. *De*

MALIGNITATIS nomine volui appellare ea quæ sunt in hoc capite tractanda, quia natura sua originem habet ab animo maligno & perverso. Primum autem est DETRACTIO, quo bonum nomen alterius vel tollitur, vel extenuatur, & fit multis modis. Vno, falso illi imputando malum. altero, occultum malum patefaciendo. tertio, publicum exaggerando: quarto bonum silendo. quinto, bonum ab aliis eidem attributum minuendo, vel inficiando: Sexto, frigidè illud fatendo, aut adiungendo SED, hoc est; aliud malum regerendo. Septimo, non defendendo, vt certè negligenter, quando calumniam patitur, maxime si ex officio illi incumbat, vt si sit superior, defendere: ac multo amplius si occasionem præbeat caluniæ, nam vt bene dicit S. Bernardus, nullus esset detractor; si nullus esset detractorum auditor. Ac scias, quantumuis animus tibi non fuerit alteri præcisè bonam famam adimere, si re ipsa adempta est, perinde est ac si adimere præsumpsisses.

ALTERVM caput cõprehendit aliquas peccatorum species linguæ proprias vt est blasphemia, periurium, mendacium am-

phibologia, vt cum sermoni varii sensus possunt esse subiecti; homonymia, vt cum aliud ore loquimur, aliud in corde sentimus: Contentiones, clamor, adulatio, garrulitas, rusticitas, vt cum circumstantium sermones importunè interpellamus, vel his repugnamus, vel faceris nugisq; aures obtundimus. Vnde dicit S. Bernardus in libris de Consideratione. *Nuga in ore secularium nuga sunt, in ore vero religiosorum blasphemia.*

TERTIVM est IRA, quæ aliud non est, quam cupiditas vindicandæ iniuriæ illatæ. Primo autem peccari potest, si eam tantum foueamus interius in animo, quæ nonnunquam degenerat in maniam. Secundo, si erumpat in minas, vel verba iniuriosa. Tertio, si in ludibria, cõtumeliosos gestus. Quarto, in verbera, & pugnas. Quinto, si diuturno tempore indignatio alatur, contra monitum Pauli. *Sed non occidat super iracundiam vestram.*

QVARTVM sit ODIVM, quod duplex est. Vnum dicitur malevolentia, qua operamur alicui malum, & si illatum sit, exultamus. Alterum, auersio, quo interius in animo quempiam abominamur, exterius vero declinamus. Quo in genere præter modos

Eph. 4.

dos supradictos, delinquere possumus. primò, si à consuetis colloquiis, salutationibus & visitationibus abstinemus, vel si ita frigidè ista faciamus; vt porius contemptu, quàm humanitate prosequi videamur. Quomodo faciebant fratres Ioseph, de quibus scriptum est. *Et non poterant ei quicquam* Gist. 37.
pacifice loqui. Si dum colloquimur, oculos coniiciamus non in frontem, sed in ea quæ sub fronte alterius sunt, si vultu toruo, si eo aduentante alio diuertamus, si ianuam in faciem occludamus, si doleamus nos debere eum videre vel audire loquentem, si exultemus in eius infortunio, aut aliorum de eo querelis.

QVINTVM est INVIDIA, quæ est dolor quidam, & cruciatus animi de aliena felicitate, quam vellemus illi non contigisse, ac præterea eam putamus nostro nomini obesse. Felicitas autem illa consistere potest vel in bonis animi corporisue naturalibus, vel in supernaturalibus & gratuitis, atq; etiam in bonis externis. vt si quis doleat alterum euectum ad dignitatem magnam ob præstantiam ingenii vel doctrine, sibiq; antelatum, opibus auctum,

SEXTVM sit iudicium temerariū, quando bene ab aliis facta quis interpretatur in

L1 3   dete-

deteriorem partem; vt si modestiam reputet hypocrifin, parsimoniam vocet auaritiam, liberalitatem appeller prodigalitatem. Deinde, si verba bona aut adiaphora in sensum peruersum trahat, vt si dicat se paratū ad tolerandum iniurias, ille suspicetur id fieri ex pusillanimitate, vel etiā ex superbia, vt videatur sanctus & humilis. Tertio, si iudicet, qua intentione talia dicantur vel fiant. vt si alium ex simplicitate quippiam dicentem, vel facientem, affirmet ad alios mortificandos id fecisse. Si malum exaggeret, si commemoret aliquid de alio, quod non conueniat eius statui, & nomini bono. Plus autem delinquitur, quando iudicium internum foris, vel verbis, vel nutibus proditur & diuulgatur. Idem dicendum est de suspicionibus temerariis, quando non exsertē aliquid affirmatur, sed cū dubitatione, & in vnam partem ita propendetur, vt tamen reformidetur, de cōtraria, vt quando coniecturæ, quibus nititur, non sunt admodum probabiles & manifestæ,

De Vanitate.

C A P. VIII.

H V I C capiti ideo hunc titulum præfixi, quod vana & inania sint, quæcunq; in

CO RIA

eo tractantur. Prima fit superbia, quæ non est aliud quam appetitus inordinatus honoris & dignitatis, qua aliis hominib. quis anteponatur. Et nota posse eam reperiri nō solum in rebus magnis & sublimibus, sed etiam in vilibus & abiectis. Vnde bene annotavit Caietanus etiā in cocis eam regnare, dum ob coquendi peritiam se iactant. Potest autem aliquis delinquere per superbiam quatuor modis. Primus est, quando quis se iactat ob rem, quam non habet, vt ob nobilitatem, ingenium, eruditionem, quam non habet. Secundus est, quando quis iactat quidem se de re quam habet, sed æquo insolentius, vt si vēditet nobilitatem suam velut antiquam, cum sit recens & noua: & si aliquam scientiā philosophiæ consecutus sit, putet neminem sibi in ea parem. Tertius est, quando quis doctrinam, vel aliud quippiam alieno labore partū suæ tribuit industriæ & inuentioni. Quartus, si fateatur quidē se ab alio consecutum, sed suo merito interueniente, q̄ tamen falsum sit.

SECUNDA fit Præsumptio, qua quis præsumit se negotium aliquod aggressurum vel perfecturum, quod tamen vires eius naturales, vel supernaturales, tam animi, quā corporis excedit, idq; ex superbia,

quo magnam nominis sui famam apud homines colligat vt si latine spondeat se p. roraturum, cum Grammaticæ ignarus sit, se de mysterio S. Trinitatis vel Eucharistiæ concionaturum, cum Theologiam non audierit. Similiter si vix initio factò bene orandi, vel commentandi de rebus diuinis velit conscendere montē Contemplationis, nullis antegressis passionum animi mortificationibus, variisue meditationum gradibus.

TERTIA est Ambitio, quæ est inordinata quædam cupiditas Magistratum, politici vel Ecclesiastici, aliorumq; honorificorum officiorum, vt quis frui possit honore illis deferri consueto, ac vt eorum beneficio possit aliis multis anteferri. Vnde & filia est superbiæ, sicut præsumptio. Et noris hanc ambitionem etiam inueniri in inferioribus officiis, vt opificum, qui suos habent magistros; vt sodalitarum, quæ habent suos Præfectos, Decuriones, Imperatores. Tunc autem peccatum hoc propriè committitur, quando ab indignis appetitur dignitas, vt Episcopatus ab indocto, vel qui non est Doctor. Vel si appetatur dignitas maior, ab eo qui tantum dignus est minore; præmium primi, qui dignus est tantum secundo,

secundo, vel tertio, quia eo ipso contra veritatem se ostendit doctiorem primo. Similiter si ab vno aliquo plures dignitates ambiantur, quando non desunt plures æquè digni. Item si dignus aspiret ad eas per vias illicitas, eo ipso enim prodit se vitiosum ac proinde indignum. cum honor non nisi virtuti debeat. Rursum si idem dignus, nimis anxie ad honores anhelet: superuacanea siquidè affectio illa declarat animum esse inordinatum. Secundo ambitione delinquitur, quando quis definito consilio & voluntate decreuisset non fungi officiis honori ad iuuandum proximum adiunctis, cum secundum S. Thomam Dominus Deus qui est omnium bonorum dator, nullum honorem impoat, nisi ad iuuandum alios. Quare ambitiosus esset & concionator, qui non tam fructum animarum suis concionibus quæreret, quam nominis celebritatem ex magno populi concursu.

QUARTA est iactantia, quæ consistit in laudatione sui, suorum, suarumque rerum. verbi causa, donorum naturalium corporis, animi, vel externorum, vt generis, opum, formæ, & similibus. deinde & supernaturalium Potest autem delinqui, primo si quis plus æquo iactet se de donis & bonis, qui-

Ll s bus

Prov. 2.³

bus caret, aut certe non habet tam præstantia, quam existimat. Secundo, si gloriatur de malis verè vel falso commissis, de quibus Salomon scribit. *Letatur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Vbi adverte, non solum peccari, quando quis se extollit cum damno & contemptu proximi, uti fecit pharisæus, sic in templo orans.

Luc. 18.

Ago tibi gratias Domine, quod non sum sicut ceteri hominum, sicut etiam hic publicanus. Sed etiam quando tantum suam quærit in iactatione voluptatem: sicut multi sunt, qui sola gloriatione & pompa verborum efferuntur, aut summopere gaudent, si videant se placere auditoribus. Tertio, peccatur, quando quis etiam si vera profert, tamen ea profert, quæ circumstantium fidem superant, & si ob finem non bonum fiat, propriè dicitur ostentatio, qualis fuit Assueri regis in historia Hesther. Quod si nullus malus finis propositus sit, tamen modus ille agendi ingratus est hominibus feruentibus, & veræ perfectionis studiosis, ut bene observavit S. Paulus in altera

2. Cor. 12.

ad Corinthios epistola dicens. *Parco autem, ne quis existimet me supra id quod videt in me, aut audit ex me.* Promanat autem hoc vitium, primò ex voluptate quam

quam quis capit ex ostentatione, qua præ aliis se extollit. Secundo, ex lucro, vel opum, quoniam putat se eas ita & conseruare & augere posse, vel gloriæ & famæ apud homines. Tertio ex fastu, quo censet se esse hominem non vulgarem, & vnum ex illis, de quibus Iob ait *Conceptum sermonem tenere quis potest?* *Iob. 4.* Debet itaque quilibet explorare causam, eamque è medio tollere, quia valde repugnat humilitati, totius spiritualis ædificii fundamento & basi: deinde quia apud sapientes habetur ludibrio, & vulgari prouerbio dicitur *Laus propria foedit.* Quanquam fieri potest, vt necessitas nonnunquam cogat aliquem ob finem bonum, suas prædicare laudes, sicut fecit in epistola ante citata Apostolus. *Si gloria* *2. Cor. 13.* *ri, inquit, oportet, &c. Scio hominem raptum usque ad tertium cælum, & quoniam raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba, &c.* Vbi tria sunt notanda. Primum, quod coacte ita gloriatus sit. Si gloriari, inquit, **O P O R T E T.** Secundo, quod verè, vnde addit. *Veritatem enim dicam.* tertio, quod summa moderatione vtatur, loquendo de se in tertia persona. *Scio hominem.*

VLTIMA est verecundia. Loquor hic de vitio-

vitiosa & culpabili, quæ est immoderata tristitia de malo commisso, propter reprehensiones, contemptum & infamiam inde secuturam: itaq; facile vides, eam oriri ex superbia. Quemadmodum enim hæc lætatur & exultat honoribus, & euectione ad maiora: sic illa cruciatur humiliatione, contemptu, & dedecore. Quare etiam cuique speciei superbiæ, sua propria respondet Verrecundia.

Ac prima quidem est, quando quis suo-
pte motu considerans, vilitatem suam, &
defectus pudore suffunditur. Consideratio
auté illa primo potest esse de defectib. cor-
poralibus, vt de vitiato membro, vel à pri-
mo ortu, vel fortuito casu: tum de spiritua-
libus, vt tarditate ingenii, memoria labili,
& similibus. Tertio, de inopia bonorum
fortunæ, vt quod sit natus pauperibus pa-
rentibus, humili loco, vt in villa vel pago
vili. Nam etsi dedecus & vilitas propriè nõ
sequatur nisi mala culpæ, & contra honor
sequatur tantum virtutem, tamen ordina-
riè ad omnia defectuum genera se porrigit,
vt paupertatem, seruitutē, & id genus alia:
sicut honor extendit se ad quamuis excel-
lentiam & dignitatem, vt nobilitatem, opes
magnas, eruditionem raram.

ALTERA

ALTERA opposita est Præsumptioni circa administrationes, & actiones dum homo pudore afficitur, quod in opera sua præstanda longè fuerit inferior sociis. Secundo, quod operam non locarit in iis rebus quæ maxime eius statui conueniebant, & maximè si vel ab æqualibus, vel etiam ab inferioribus sit superatus. Tertio, si viliora, abiectioraq; ipsi officia commissa sint, quæ æqualibus. siue spectetur ministeriorum qualitas in iis, siue ordo & dispositio. Quarto & ultimo, si ministerium, qualecumque illud fuerit, infeliciter perfecit, ut si concionantem memoria sefellerit, si errorem in colloquendo, cantando, &c. non vulgarem commiserit.

TERTIA opposita est Ambitioni, ut si quis pudore suffundatur, quod non euectus sit ad dignitatem, quam arbitrabatur sibi deberi, & si ea æqualibus suis delata sit. Secundo, quod obtinuerit quidem dignitatem, quæ aliorum etiam iudicio illi deberi visa sit, sed postea totius populi arbitrio ab iisdem importunè illi adempta sit.

QUARTA & postrema opponitur vanæ gloriæ. ut si quis erubescat, quod non laudetur, vel non tantus honor illi publicè deferatur, quantus meritò deberet. Secundo, quod

quod in praesentia multorum contemnat, & exhibetur.

INDICIA manifesta vitiolæ verecundiae sunt. primo, quando quis post malum aliquod commissum, cauendi dedecoris causa, non reformidat prauaricari legem diuinam, vt confingere mendacium, quod solet contingere imperfectis, aut ætate, vt pueris: aut virtute, vt sunt tyrones, & tepidi. Secundo, quando quis opus aliquod virtutis, vt auditionem Missæ in festis praetermitteret, ne notetur esse malè vestitus, aut exercitium deuotionis consuetum desereret, ne irrideatur, vel pro adulatore habeatur.

RESTAT nunc, vt exponam verecundiam, quæ timetur in actionibus obligatoriis, quæ proprio & speciali nomine dicitur *Erubescencia*, quod originem suam habet à rubore, qui in vultu verecundantis ob concursum sanguinis apparet, conatur enim natura illo quasi velo dolorem obtegere. Quisquis igitur opus virtutis lege præceptum omittit, reformidans, vel quod non recte præstabit, vel cum summo suo pudore, peccat in erubescencia. Vbi aduertendum quoq; est, quam magna tunc temporis sit verecundia vel erubescencia; nonnunquam

quam enim tanta est, ut hominem reddat attonitum, similemque iis qui de potestate mentis exierunt. Quamquam multos natura ad id impellit, ut timidos, & melancholicos.

Ex altera parte obseruare potes (quamuis id vsuuenire non solet in spiritualis vitæ cultoribus, sed potius in peccatoribus) an aliquando huiusmodi tuo statu indignos actus exercueris, & opera aliqua virtutis, quæ facere tenebaris, nullo inde oborto rubore, neglexeris. Quod in rebus leuibus etiam potest contingere tyronibus ad sanctiorem vitam recens conuersis. antiquis quoque nonnullis qui incuria sua in seruitio diuino oblanguerunt.

De Otiositate.

C A P. IX.

QVONIAM bonum quod homo facit non bene, habetur pro infecto, & otiosus is dicitur, qui nihil facit, nomine otiositatis comprehendam tam eos qui nihil boni operantur, quàm qui bonum quod agunt, operantur imperfectè. Ad primum mensura pertinet imprimis *Imprudencia*, quæ sicut prudentia per omnes virtutes, ita per omnia

omnia vitia vagatur. & sicut illa conflatur ex multis particularibus virtutibus. ita hæc ex particularib. vitiis. Inter quæ vitia principem locum tenet *Præcipitatio*, qua homo opus aliq; subito aggreditur, nulla antegressa præmeditatione, qua ratione & via, quibusq; mediis id rectè perfici queat, & idcirco perperâ fit. Huius proximum est *Temeritas*, qua etiam cõtemnit præmeditari, & consilia omnia respuit. Secundum est, *Inconsideratio*, qua homo negligenter attendit ad media idonea, quæ consilio rationis suggeruntur, ad rem perficiendâ. Tertium est *Inconstantia*, qua homo anceps hæret, & licet media idonea inuenerit, tamen non imperat voluntati vt opus bonum exequatur. Voluntas etiam velut eneruis à perturbatione victa in diuersum inclinatur. Quod autem quiescat & quasi obdormiat interior, oritur à *Negligentia*, exterius verò non exequatur, nascitur à *Pigritia*, vel si exequi conetur, sed cunctabundè, à *Torpore*.

Post imprudentiam sequitur **INOBDIENTIA**, quæ etsi videatur religiosorum propria, est tamen communis omnibus Christianis, non solum erga Deum, & Papam eius in terra Vicarium, sed etiam erga Principes seculares, & multo magis erga
Episco-

Episcopus Deinde est filiorum erga parentes, vxorum erga maritos, seruorum in Dominos, militum erga Capitaneos, discipulorum erga magistros, & cuiuslibet erga suum superiorem, cui aliquo modo est subiectus. Debet ergo subditus primo expendere, si imperata fecerit, si regulam suam seruarit in ordine, vel statu proprio prescriptam; vel si seruarit quidem, sed cum multa imperfectione, vt si mēte improbarit mandatum superioris, si eum de nimia seueritate, indiscretionē, exigua caritate accusarit, si questus sit sibi potius quam aliis imperatum hoc vel illud. Deinde si voluntate resistit, vel ægrè mandata præstiterit, si verbis se purgari, murmurari, obstrepuerit. Si deniq; tardè exequi cœperit, tardius prosecutus fuerit & imperfecte absoluerit.

TERTIA est *Iniustitia negatiua*, qua homo negligit dare cuiq; quod iure debetur. Vt si curam aliorum gerat aliquo modorum iam dictorum, examinet num omnes satis instrui curauerit de iis quæ pertinent ad salutem, & multo magis, quæ ad proprium officium, & exercitium. Secundo, num subditos correxerit, & quidē conuenienter ad eorum emendationem. Tertio, an debitas pœnas, & quidem pro uoxa

M in gra-

grauitate ab eis exerit. Ex alia parte si ipse sit subditus, examinet, an instructionē suam munerī necessariam acceptarit? an aequi boniq; consuluerit admonitiones? an poenam iniunctam repudiarit, & si non, an libenti animo, vel totā, vel partē complevit?

QUARTA sit *Ingratitudo*, quæ primò in eo consistit, quod beneficium acceptum non agnoscat pro beneficio, sed pro debito. Secundo, quod silentio supprimatur, tertio, quod nullo studio vel cura recolatur. quarto, q̄ extenuetur, vel quoad quantitatem, vel qualitatem, vel modum, vel etiam intentionem conferentis. quinto, q̄ quis male loquatur de illo, vel eius auctore. Sexto, quod omnium deterrimum est, si damno donator afficiatur, vel in persona, vel existimatione, vel facultatibus.

Amplius, potest expendere tentationes, an illis restiterit, vel nihil, vel parum, vel languidè; & si grauis fuit, an auxilium diuinum in oratione implorarit? an ieiuniis, ciliiciis, disciplinis corpus suum exemplo D. Pauli castigarit? An deniq; remediis his usurpatis mox, cessante tentatione, ea deseruerit?

De aliis deuotionis actionibus, inquiri potest, an aliquando sint intermisisse, an suis tem.

temporibus repetitæ, idq; debira industria
& sollicitudine, an eas ad fines à superiorib.
& regula destinatos applicarit?

AT QVE vt finem tandem faciamus in
hac instructione pro Examine, moneo, si
quis in conscientia sua, alia defectuum ge-
nera hic non annotata, deprehenderit, a-
gat Deo gratias pro lumine sibi concesso,
& indies maiores faciat progressus, vt fecit
S. Augustinus in libris Confessionum, dicēs.

Quid cum me domi sedentem stellio muscas Lib. 10.
captans, vel aranea retibus suis irruentes im- c. 35.
plicans, saepe intentum facit. Verum, quia da-

ta opera nolui plura hic adiungere, ne æquo
longius excurrat Tractatus, tantum mo-
nitos cupio tyrones, ne existiment horum
omnium defectuum examen ad se pertine-
re, sed eorum tantum, qui sunt sui status
proprii. Nec debent angi consuetis scrupulis,
an consensum in hunc vel illum defectum præstiterint,
sed omnia patefacient Confessario, illiusq;
definitioni parebunt, sicut & initio dixi.
De reliquis duobus punctis (vt de quarto,
in quo poscenda est venia pro lapsibus deprehensis,
& de quinto, in quo proponenda est emendatio,) nihil
dicendum occurrit, quia clara sunt, & intellectu
facilia.

VNVM Examen est, quod consulitur tyronibus in Meditandi exercitatione, nempe vt in fine cuiusque meditationis illud instituant breuiter, eo modo quo iam dicam. Nam ex reflexione in seipsum, quisque aduertere potest, bene ne an malè meditatio processerit: si enim malè aliquot diebus succedat, cogitat de apponendo antidoto. Vt ergo recte eam instituat, obseruare debet, à qua radice pullulent distractiones supra descriptæ, quas patitur, vt eas possit extirpare. Quod facile efficit beneficio examinis sequentis. Exemplum damus huiusmodi. Inter meditandum veniat alicui in mentem, quam præclaro premio sit pro suis laboribus ornatus, tum quanto omnium applausu sit exceprus, deinde in animo exultet, ob victoriam ex hoste relatam, mox optet illud vbiq; diulgari, aut alias similes agitet cogitationes: is inquam, persuadere sibi debet, hæc omnia nata esse ex superbia, & vana gloria. Deinde ex eadem natura etiam eius cõtrarium; vt si timeret se non obtenturum tale præmium; vel tristaretur se non obtinuisse, aut

dole-

doleret competitori obtigisse, aliasue similes cogitationes versaret. Idem faciendum circa ariditatem, desolationesq; quæ similia sunt impedimenta.

Expendendum quoque est, dum oratio non processit ex voto, an seruata sint Præparationes vicinæ & immediatæ. Si non sint, existimet hâc esse causam infelicis exitus, & ideo in posterum prouideat. Quod si ex voto processit, videat, quomodo se gesserit, & eundem deinceps modum retineat.

Quod ad vsum alterius Examini attinet. Dico primo, hominem ardētem suæq; perfectionis cupidum, non esse contentum sola agnitione suorum defectuum, nisi potèd progrediatur ad eorundem extirpationem, & magno erectoq; animo quasi indito bello dicat cum Dauide *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar, donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare, cadent sub pedibus meis: & comminuam eos, sicut puluerem ante faciem venti, sicut lutum platearum delebo eos* Secundo dico, quod ponere debeas ob oculos defectum quemcunque volueris, & primo diluculo parare te ad pugnam in eundam cum illo, implorato diuino auxilio his verbis.

Mm 3 Dene

Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. Adiutus enim ab illo, securè quoq, dicere poteris. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, si exurgat aduersum me praliū, in hoc ego sperabo.

Quod verò ad examen particulare attinet (quod omnino deberet esse distinctum à communi. (Dicitur autem particulare, quia in eo vnum tantum peculiare vitium expenditur) instituendum videtur vel aliquantulum à prandio, vel ante cœnam, in eoque excuties, quoties in illud particulare vitium sis relapsus. Numerum autē lapsuum in charta, quæ notatos habeat totius hebdomadæ dies annotabis, vel cyphra, vel lineola, vel globulis Rosarii adnumerabis. Hebdomade finita longiorem lineam ducas, & proxime adiunges lineolas lapsuum insequentis hebdomadæ, atque ita deinceps perges, conferendo diem præsentem cum præterito, & hebdomadem cum hebdomade, sicut liquet ex subiecto typo.

Hoc

MEDITANDI PARS III. 55^r

III	IIII	— Dom. 9.	8
IIII	II	— Lun. 7.	8.
III	IIII	— Mar. 8.	6
I	III	— Merc. 5.	7.
III	IIII	— Iouis. 6.	6
II	II	— Ven. 7.	5
I		— Sabb. 7.	4

Hoc autem fit ad cognoscendam promptius emendationem. Quæ si facta sit, gratias ages Deo: si secus, operam dabis ut sis diligentior. Ad vberiore[m] autem huius rei fructum, facilioremq[ue] vsum notanda sunt sequentia.

Primum est, ut quoties aduertis te in defectum relapsum, manum pectori admo-ueas, & de lapsu doleas; quod etiam fieri potest, aduertente nemine. Idque seruiet ad retinendum numerum pro tempore examinis, & ad excitandum in animo dolorem, voluntatemq[ue] abstinendi de cætero.

ALTERVM est, quod vnum tantum vitium ob oculos ponendum fit: experientia enim docet, verum esse versiculum.

Mm 4 *Plurim*

Pluribus intentis minor est ad singula sensus.
 Et nosti quendam integrum fasciculū vir-
 garum simul colligatarum nō potuisse dif-
 fringere, diffregisse tamen singulas, vbi so-
 lutæ fuissent. Et mihi semper visa est illusio
 diabolica in plures defectus oculos mentis
 intendere, quia virtus eius, simulatq; distra-
 hitur, languescit, & victoria amittitur. Imò
 iudico, si vitium aliquod multos habeat ra-
 mos, singulos separatim esse excutiendos.

22. 9.
161. 4. 6.
 TERTIVM est, cum omnium vitiorum,
 sicut & virtutum, actus alii sint interni in a-
 nimo, alii externi in corpore, sequendo du-
 ctum humanæ nostræ naturæ ordinariū,
 te debere inchoare examen ab externis, vt-
 pote nobis magis notis. Vnde & omnis co-
 gnitio nostra ortum habet à sensu. Hunc
 procedendi modum tradit S. Thomas dum
 disputat de modo acquirēdi humilitatem.
*Homo, inquit, ad humilitatem peruenit per
 duo. Primò quidem, & principaliter per gra-
 tia donum, & quantum ad hoc, interiora pra-
 cedunt exteriora. Aliud autem est humanum
 studium, per quod homo prius exteriora cohi-
 bet, postmodum pertingit ad extirpandum in-
 tersorem radicem.* Accipe huius rei exem-
 plum Qui cholericus est, & natura iracun-
 dus secundum hoc examen primo deberet
 cohi-

cohibere impetum iniiciendi manus in eum a quo iniuria afficitur, si id facere consuevit. deinde abstinere etiam à verbis contumeliosis tertio & à nutibus atq; signis, deniq; supra hæc, etiam motus animi internos comprimere. Si quæras, quid agendum sit de aliis ramis, dum hæret in vno, nempe in primo Respondeo, non debere esse precipitè, sed si aduertat, satis fore si abstineat.

QUARTVM sit, rationem optimam cognoscendi suum profectum, esse, obseruare seipsum. Si enim deprehenderit cholericus in simili casu se non esse amplius grauius commotum, aut cito commotionem euanuisse, certo credere potest se multum in mansuetudine profecisse, eoq; plus, quo occasiones succensendi extiterint maiores & crebriores. Quare & progredi poterit ad alia vitia.

QUINTVM est, vt initium fiat à vitiis quibus sæpius impugnamur, vel maiore damno afficimur in vita spiritali. Vbi enim ab eorum infestatione liberati fuerimus, alacriores, fortioresq; ad cætera expugnanda erimus, plusque ex adeptis victoriis animati & incensi.

SEXTVM sit, hoc Examen quoq; posse institui ad cõparandas virtutes, hoc modo.

M m 5 Ponat

Ponat homo ob oculos virtutem, quam voluerit, & arbitratur salubriorem, tum statuat, quot illius actus quotidie velit exercere, quaq; hora vel tempore exigere à se velit rationem Si proposito fecerit satis, gaudeat & Deo gratias agat: si non fecerit, doleat, & numerum lapsuum annotet modo superius dicto, & ita progrediatur.

S E P T I M V M est, omni industria laborandum esse, vt hoc exercitium cum omni alacritate fiat, occasionesq; omnes defugiendas, quæ tædium afferant. Dici enim non potest, quanto conatu dæmon illud impedire studeat. Primo curando, vt memoria excidat: vel occupatione aliqua interueniente impediatur, tum persuadendo, quam exiguum ex eo collegerit fructum. Totum autem hoc facit malignus ille quia nouit, quam facile hac via homo ab eius tyrannide liberetur, & ad perfectionem perueniat. Conueniens ergo erit definire horam certiore, & commodiore, & speciatim à Domino etiam atq; etiã postulare donum perseuerantiæ, dicendo cum Dauide. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in me.*

Psal. 38.

T O T V M hoc caput, librumq; concludam, si vnum hoc te monuero, cum hæc anima nostra terra, post maledictionem ab
Ada-

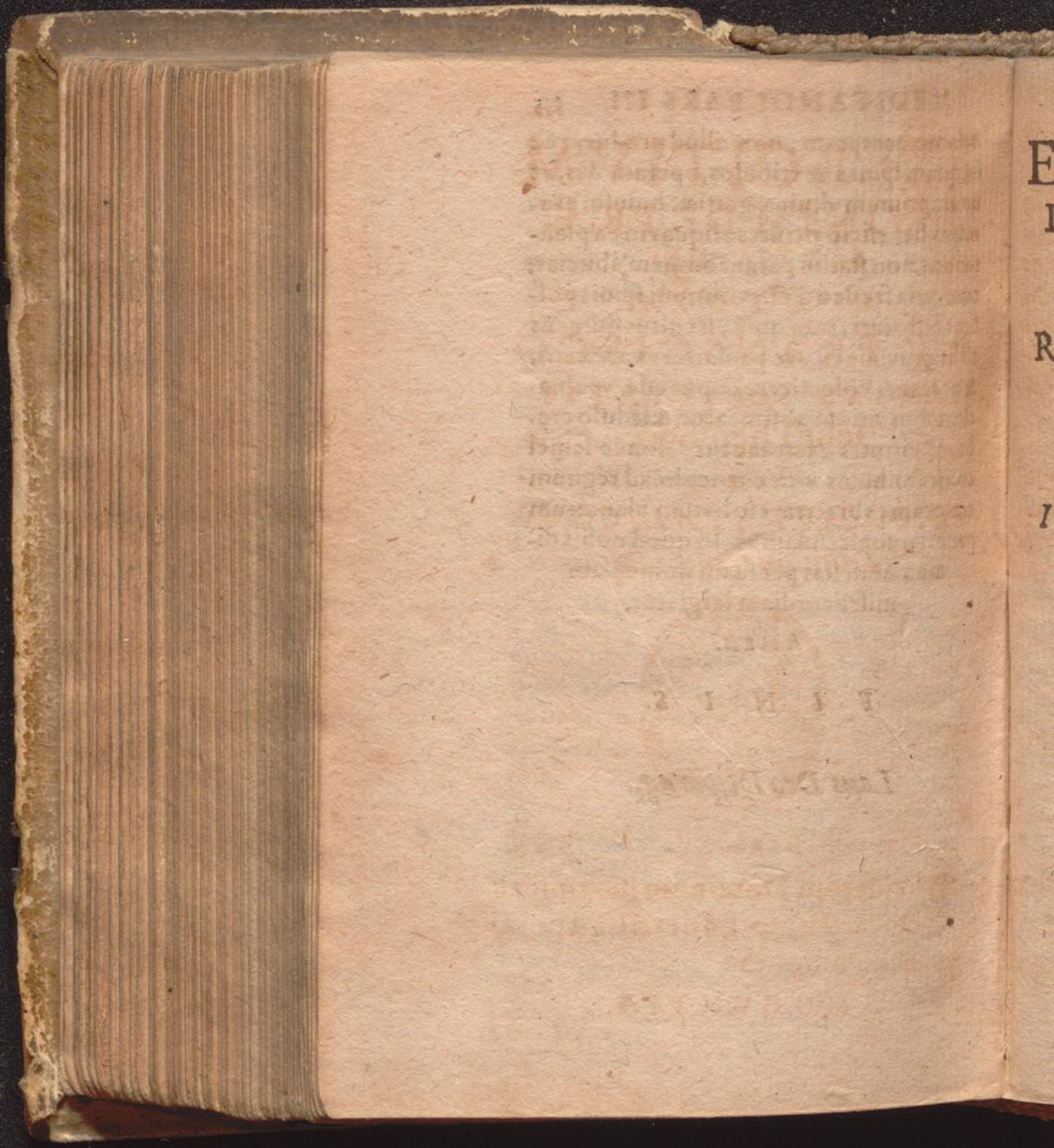
MEDITANDI PARS III. 556

Adamo acceptam, non aliud producat ex se, quam spinas & tribulos, operam des, vt quamprimum diuinæ gratiæ, huiusq; examinis beneficio virtutes aliquas in ea plantaueris, non statim curam omnem abicias; tum quia facile à dictis vitiorum spinis possunt suffocari, tum quia, si cultus diligens absit, procliuè est, vt paulatim exarescant, & pereant. Volo dicere, opus esse, vt ab actionibus vitiosis abstinenceatur, & sedulo crebroq; virtutes exerceantur, donec semel confecto huius vitæ curriculo, ad regnum cœlorum, vbi terra est harum plantarum propria, conscendamus. Id quod nobis diuina Maiestas per suam immensam misericordiam largiatur,

AMEN.

F I N I S.

Laus Deo Deiparæq.

E
R
I

111

111